

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

Misija na Kosovu

Odeljenje za ljudska prava, decentralizaciju i zajednice

Sektor za nadgledanje pravnog sistema

ZAKONSKO ZASTUPANJE U GRAĐANSKIM PARNICAMA

JUN 2007.

SADRŽAJ

GLOSAR.....	3
IZVRŠNI PREGLED	4
I. Uvod.....	5
2. Pravni sistem pomoći na Kosovu i uticaj odsutnosti advokata u građanskim parnicama	5
III.Nevažeća punomoćja za zastupanje	9
IV.Sukob interesa i poslovi nespojivi sa advokatskom profesijom.....	12
V. Slab učinak pravnih zastupnika	13
VI. Zaključak	17
VII. Preporuke	17

Glosar

OP	Odeljenje pravosuđa
EAR	Evropska agencija za rekonstrukciju
ECHR	Evropska konvencija o ljudskim pravima
ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
AKK	Advokatska komora Kosova
ZPP	Zakon o parničnom postupku
ZVP	Zakon o vanparničnom postupku
SNPS	Sektor za nadgledanje pravnog sistema
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
PKZK	Privremeni krivični zakon Kosova
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
UNMIK	Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu

IZVRŠNI PREGLED

U svakom pravnom sistemu, advokati, kao i sudije i tužioci, imaju važnu ulogu u promovisanju pravosuđa. Veštım zastupanjem, obraćanjem pažnje na detalje i profesionalizmom, advokati brane interese svojih klijenata i osiguravaju da sudovi, tužioci i ostali zakonski zastupnici poštuju zakon.

U ovom izveštaju akcenat je stavljen na probleme koje je utvrdila Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), a koji se odnose na zakonsko zastupanje u građanskim parnicama na Kosovu. Ovom izveštaju je prethodio sveobuhvatni Prvi pregled sistema građanskog pravosuđa koji je OEBS objavio u junu 2006.

Izveštaj se pre svega bavi činjenicom da na Kosovu ne postoji funkcionalni sistem pravne pomoći u građanskim parnicama, koji je ustanovljen prema sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava, zbog čega može doći do povrede prava na besplatno i delotvorno zakonsko zastupanje u građanskim parnicama.

U Izveštaju je zatim akcenat stavljen na probleme koji se odnose na punomoćje za zastupanje. OEBS je zabrinut zbog korišćenja nevažećih punomoćja, koja se dobijaju nezakonito, korišćenjem lažnih isprava, kako bi se izvršile nezakonite transakcije nepokretne imovine. Oštećene strane u ovim nezakonitim imovinskim transakcijama su uglavnom pripadnici manjinskih zajednica, koji su se nakon konflikta raselili i napustili svoju imovinu.

Na kraju, OEBS se bavi problemom povrede Kodeksa profesionalne etike advokata. OEBS je uočio povrede etike do kojih je došlo zbog lošeg rada advokata, zastupanja klijenata uprkos očiglednom sukobu interesa i bavljenja poslovima koji su nespojivi sa njihovom profesijom. Posebno brine loše zakonsko zastupanje u slučajevima u kojima su advokati zastupali odsutne stranke ili stranke koje nisu bile upoznate sa činjenicom da se vodi sudski postupak.

U zaključku, OEBS daje veći broj preporuka relevantnim organima i podstiče ih da preduzmu sve potrebne korake za otklanjanje navedenih nedostataka.

I. Uvod

Advokati, kao i sudije i tužioci, imaju važnu ulogu u promovisanju vladavine prava. Oni treba da promovišu interese svojih klijenata kroz revnosno zastupanje i mogu pomoći da se osigura da sudovi, tužioci i ostali zakonski zastupnici poštuju zakon. U ovom izveštaju akcenat je stavljen na probleme koje je uočio OEBS,¹ a koji se odnose na zakonsko zastupanje u građanskim parnicama.

Iako se pravo na punomoćnika i delotvornu odbranu uglavnom odnosi na krivične predmete, prema sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP), stranka, pod određenim uslovima, ima pravo na besplatno i delotvorno zakonsko zastupanje i u građanskim parnicama.

Uprkos ovim pravnim zahtevima, na Kosovu ne postoji funkcionalni sistem pravne pomoći u građanskim parnicama, pa većina stranaka zastupaju same sebe, čak i kada nisu u mogućnosti da u potpunosti razumeju postupke ili brane svoje interese. Kako stranke retko razumeju ili prate građanske postupke, građanske parnice izgledaju haotično i često moraju da se odlože ili ponovno zakažu zato što se stranke ne pojave ili dođu nepripremljene.

Još jedan problem koji je uočio OEBS je korišćenje nevažećih punomoćja za zastupanje, do kojih se dolazi putem lažnih isprava, a koje sudije za građanskopravna pitanja često ne uoče.

Na kraju, OEBS je zabrinut da pojedini advokati, lošim radom, sukobom interesa i bavljenjem poslovima nespojivih s njihovom profesijom, krše Kodeks profesionalne etike advokata (Etički kodeks)².

2. Pravni sistem pomoći na Kosovu i uticaj odsustva advokata u građanskim parnicama

Iako u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima (ECHR) nije izričito naglašeno,³ sudska praksa EctHR-a ustanovljava da, pod određenim uslovima pravo na pristup sudu podrazumeva besplatnu pravnu pomoć u građanskim parnicama. Shodno EctHR-u, pravo na besplatnu pravnu pomoć u građanskim stvarima je deo prava na delotvoran pristup sudu u slučajevima u kojima je zakonsko zastupanje obavezno prema unutrašnjem pravu ili, kada zbog složenosti ili vrste slučaja, stranke ne mogu

¹ Shodno svom mandatu, Sektor za nadgledanje pravnog sistema (SNPS), kao deo Odeljenja za ljudska prava, decentralizaciju i zajednice Misije OEBS-a na Kosovu, nadgleda usaglašenost pravosudnog sistema na Kosovu sa unutrašnjim i međunarodnim standardima ljudskih prava, i predlaže održiva rešenja kako bi se osiguralo poštovanje ovih standarda. Nakon što je, od 1999. nadgledao krivični pravosudni sistem, OEBS je u januaru 2005. započeo nadgledanje građanskog pravosudnog sistema, prepoznajući važnost funkcionisanja građanskog/trgovačkog pravnog sistema za sudstvo i privredni razvoj Kosova.

² Odobren od strane Advokatske komore Kosova, 11. juna 2005.

³ Član 6.1 ECHR-a se odnosi samo na pravo na besplatnu pravnu pomoć u krivičnim postupcima.

delotvorno da štite svoje interese bez pomoći pravnika.⁴ Shodno sudskoj praksi ESLJP-a, faktori relevantni za određivanje prava na besplatnu pravnu pomoć u građanskim parnicama su neophodni kako bi se rešila složena zakonska pitanja i utvrdile činjenice, uključujući nalaze veštaka i ispitivanje svedoka, i da li vrsta spora iziskuje emocionalno učešće, što je inače nespojivo sa stepenom objektivnosti koja se zahteva od zastupnika na sudu.⁵

Na Kosovu, važeći Zakon o parničnom postupku (ZPP)⁶ eksplicitno ne predviđa pravo na zakonsko zastupanje od strane advokata, međutim u nekim okolnostima predviđa pravo na zakonsku pomoć od strane „punomoćnika“, koji može biti bilo koje lice koje ima poslovnu sposobnost⁷. Shodno ZPP-u „ako stranka [...] nije u mogućnosti da zauzme razuman i jasno određen stav u vezi sa pitanjem i nema zastupnika, predsedavajući sudskog veća će upoznati stranku da je neophodno da odredi zastupnika.“⁸ Treba napomenuti da ZPP obavezuje sud, kada utvrđuje da punomoćnik koji nije advokat nije sposoban da vrši ovu dužnost, da ukaze stranci na štetne posledice koje mogu nastati usled nepravilnog zastupanja.⁹

Iako ZPP eksplicitno ne predviđa pravo na advokata u građanskim parnicama, kao što je i rečeno gore, praksa ECtHR-a koja interpretira pravo na pristup sudu i član 6 ECHR predviđaju pravo na advokata u nekim građanskim parnicama. Na primer, ovo pravo postoji kada stranke ili njihovi punomoćnici ne mogu efektivno braniti interese stranaka zbog kompleksne prirode slučaja.

U periodu od jula 2001. do avgusta 2005. sistemom pravne pomoći na Kosovu je stanovnicima sa niskim primanjima bila obezbeđena besplatna pravna pomoć u građanskim parnicama i upravnim postupcima. Godine 2001, sporazumom između Evropske agencije za rekonstrukciju (EAR) i Advokatske komore Kosova (AKK) započeo je Projekat pravne pomoći koji je EAR nastavio da sprovodi svake godine do avgusta 2005. Nakon završetka ovog projekta, na Kosovu je prestao da funkcioniše

⁴ U slučaju *Airey protiv Irske*, tokom procene povrede prava podnosioca zahteva na pristup Visokom sudu u svrhu zahtevanja odluke o sudskoj pravnoj pomoći, ESLJP je odlučio da, uprkos tome što u članu 6.1 ne postoji odredba o pravnoj pomoći u građanskim sporovima, ova odredba „može ponekad da obaveže državu da obezbedi pomoć advokata ako se dokaže da je ta pomoć neophodna za delotvoran pristup sudu, ili zbog toga što se pravno zastupanje u različitim vrstama parnica smatra obavezanim prema unutrašnjem pravu nekih zemalja potpisnica, ili zbog složenosti postupka ili parnice.“ (Videti presudu ESLJP-a u slučaju *Airey protiv Irske*, ESLJP, od 9. oktobra 1979, stav 26, *in fine*). U novijoj sudskoj praksi, Sud je podsetio da „je pravičnost ključni princip koji reguliše sprovođenje člana 6“ i da je „važno osigurati pravično sprovođenje pravde, a stranka mora biti u mogućnosti da delotvorno učestvuje, *inter alia*, tako što će moći da izloži detalje koji će podržati njene tvrdnje. Ovde će [...], pri proceni adekvatnosti i pravičnosti postupka, od značaja biti ozbiljnost pitanja zbog kojeg je podnosilac podneo zahtev.“ (*P., C. i S. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, ESLJP, od 16. jula 2002, stav 91); videti i slučaj *A. B. protiv Slovačke*, kada je sud utvrdio da su domaći organi, s obzirom da nisu doneli odluku o zahtevu podnosioca da se imenuje advokat, lišili podnosioca zahteva mogućnosti da svoj slučaj predstavi pod jednakim uslovima kao i tužena strana (*A. B. protiv Slovačke*, ESLJP, od 4. marta 2003, stav 61).

⁵ Na primer u nekim bračnim sporovima (*Airey protiv Irske*, ESLJP, od 9. oktobra 1979, stav 26 i *McVicar protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, ESLJP, od 7. maja 2002, stav 49), i sporovima oko starateljstva nad decom (*P., C. i S. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, ESLJP, od 16. jula 2002, stav 95).

⁶ Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), br. 4/77, 36/80, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90 i 35/91.

⁷ Član 90.1 ZPP.

⁸ Član 296, ZPP.

⁹ Član 90.4, ZPP.

sistem pravne pomoći u građanskim parnicama i upravnim postupcima. Neke nevladine organizacije (NVO) još uvek pružaju besplatnu pravnu pomoć stanovnicima s niskim primanjima i članovima ugroženih grupa, samo za određene kategorije građanskih parnica.¹⁰ Međutim, uprkos tome što je na Kosovu na raspolaganju pravna pomoć u nekim građanskim parnicama, njome nisu pokriveni ni svi stanovnici, ni svi regioni, niti sve vrste građanskih parnica.

Uredbom UNMIK-a br. 2006/36 o pravnoj pomoći, koja je proglašena 7. juna 2006. ispunjena je praznina nastala nakon završetka Projekta pravne pomoći. Uredbom je ustanovljen sistem pravne pomoći i u krivičnim i građanskim parnicama. Shodno članu 9, primarna i sekundarna pomoć u građanskim parnicama uključuje zakonsko zastupanje u vezi sa pitanjima koja se odnose na rastavu, razvod braka i porodično pravo, stambeno-imovinske zahteve, sporove oko protivpravnog otpuštanja radnika i postupke koji uključuju maloletnike i radno nesposobna lica. Shodno članu 11, pravo na primarnu pravnu pomoć imaju sva „kvalifikovana“ lica¹¹ koja primaju ili imaju pravo na socijalnu pomoć ili su u istovetnoj finansijskoj situaciji. Sekundarna pravna pomoć može da bude pružena svim licima čiji je ukupan prihod na nivou domaćinstva manji od prosečnog prihoda domaćinstva, i koji je nedovoljan za plaćanje troškova pravnih usluga.¹² Okružni biro za pravnu pomoć, osnovan prema članu 6, je dužan da osigura pružanje pravne pomoći i prima i odlučuje o zahtevima za pravnu pomoć. Kada se zahtev odobri, Biro upućuje podnosioca zahteva na odgovarajućeg pružaoca pravne pomoći, na primer advokata sa spiska okružnih advokata za pravne usluge, kliniku za pravnu pomoć ili NVO-e.¹³

Na žalost, Uredba nije u potpunosti sprovedena pa zbog toga od avgusta 2005. ne postoji funkcionalni sveobuhvatni sistema pravne pomoći u građanskim parnicama. Do marta 2007, Kancelarija premijera još nije bila imenovala sve članove Komisije za pravnu pomoć, koja upravlja i nadgleda sistem pravne pomoći.¹⁴ Štaviše, još uvek nisu osnovani Kancelarija za koordinaciju pravne pomoći (sekretarijat Komisije) i Okružni biro za pravnu pomoć. Ovaj neuspeh da se osnuje funkcionalni sistem pravne

¹⁰ Španska NVO *Movimiento por la Paz, el Desarme y la Libertad* (MPDL), koji se nalazi u Prishtině/Prištini, pruža besplatnu pravnu pomoć izbeglicama, interno raseljenim licima (IRL) i povratnicima; NVO Program građanskih prava, Kosovo (PGP/K) iz Prishtině/Prištine, pruža besplatnu pravnu pomoć IRL-ima, izbeglicama, povratnicima i manjinama kod kojih postoji rizik da će doći do preseljenja; NVO *Programmes d'Aide et de Développement destinés aux Enfants du Monde* (PADEM), koji se nalazi u severnoj Mitrovicě/Mitrovici, pruža besplatnu pravnu pomoć u vezi sa imovinskim pravima interno raseljenim licima; NVO Kodi, Udruženje za pružanje pravne pomoći ženama u Pejě/Peći, pruža besplatnu pravnu pomoć u građanskim parnicama ženama i članovima manjinskih zajednica (uglavnom kosovskim Bošnjacima); NVO *Medica Mondial* pruža besplatnu pravnu pomoć u građanskim parnicama ženama u Gjakově/Đakovici; Udruženje advokata Norma pruža besplatnu pravnu pomoć u građanskim parnicama stanovnicima sa niskim prihodima, uključujući osobe sa invaliditetom i članove manjinskih zajednica u Prishtině/Prištini.

¹¹ Za dobijanje pravne pomoći “kvalifikovane” su sledeće osobe: stanovnici sa stalnim mestom boravka na Kosovu, stanovnici sa privremenim mestom boravka na Kosovu iz jurisdikcija koje pružaju recipročnu pravnu pomoć stanovnicima sa stalnim mestom boravka na Kosovu i druga lica određena zakonom ili međunarodnim sporazumom, videti član 10 Uredbe UNMIK-a br. 2006/36 o pravnoj pomoći.

¹² Precizni standardi za finansijsku podobnost će se utvrditi administrativnim uputstvom, koje još nije doneseno.

¹³ Član 6, UNMIK Uredba br. 2006/36 o pravnoj pomoći.

¹⁴ Član 4, Uredba UNMIK-a br. 2006/36 o pravnoj pomoći

pomoći u građanskim parnicama predstavlja povredu unutrašnjeg prava i verovatno međunarodnih standarda ljudskih prava.

OEBS je zapazio dodatne probleme u građanskim parnicama zbog završetka Projekta pravne pomoći pre ustanovljenja novog sistema pravne pomoći. U nekim slučajevima, prema rečima sudija sa kojima je OEBS razgovarao, advokati koji više nisu dobijali platu od EAR prestali su da prisustvuju sudskim raspravama i obustavili da zastupaju klijente.

Napuštajući klijente advokati su neosporno povredili njihove etičke dužnosti po Etičkom kodeksu. Po članu 85, “besplatno pružanje pravne pomoći socijalno ugroženim ili licima u nuždi predstavlja počasnu dužnost advokata.” Štaviše, član 86 propisuje da “advokati treba da zastupaju socijalno ugrožena lica u građanskim i krivičnim predmetima.” Konačno, advokat “ne može da opozove punomoć za zastupanje, osim zbog razloga predviđenih u Zakonu, prema kome on ima [...] pravo da odbije pravno zastupanje.”¹⁵ Čak i kada se okončava odnos između advokata/klijenta, advokat je obavezan da zastupa stranku u roku od 30 dana ili dok klijent ne nađe drugog advokata, šta god da se desi prvo.¹⁶

Iako se neprimanje nadoknade može generalno smatrati razumnim razlogom za prestanak pružanja pravnih usluga, ono nije po članu 24 Etičkog kodeksa navedeno kao dozvoljeni razlog i suprotno je dužnosti da se zastupaju građani Kosova sa niskim platama. Štaviše, čak i kada je opoziv opravdan, advokat mora da u skladu sa članom 29 Etičkog kodeksa ispoštuje rok od 30 dana od dostavljanja obaveštenja kako bi omogućio klijentu da obezbedi drugog zastupnika.

Trenutno nefunkcionisanje sistema pravne pomoći u građanskim parnicama može da povredi pravo stranke na branioca prema ECHR jer se na taj način licima sa malim приходima uskraćuje pristup pravdi, negativno utiče na sudski postupak, i prouzrokuju nepotrebna odlaganja postupka.

Bez zastupanja od strane advokata, stranke u građanskoj parnici često ne razumeju suštinske ili proceduralne aspekte postupka.¹⁷ Stranke koje same sebe zastupaju često ne poštuju proceduralna pravila i prekidaju sudsku raspravu da bi postavili neka pitanja zbog toga što nemaju pravno obrazovanje. Sudije imaju problema da održe red u sudnici tokom pripremnog ročišta i glavne rasprave, i stranke koje nisu advokati ponekad postupaju prema sudijama i drugim strankama bez dužnog poštovanja. OEBS je zaista pratio predmete u kojima su stranke vikale i vređale jedna drugu i sudiju za vreme pripremnog ročišta i glavne rasprave.

¹⁵ Član 28, Etičkog kodeksa. Član 24 navodi sledeće razloge za odbijanje pružanja pravne pomoći: “ukoliko advokat ne može da postupa u interesu klijenta imajući u vidu druge poslove i obaveze, ako smatra da nije kompetentan da zastupa dati predmet, ako smatra da su male šanse da dobije predmet, i ako klijent koji traži pravnu pomoć postavlja nerazumne zahteve.”

¹⁶ Član 29, Etičkog kodeksa.

¹⁷ Na primer, u sporu oko imovine u Opštinskom sudu u Viti/Vitini, opština je u zahtevu od 1. decembra 2004. godine tražila da tuženik isprazni sporni stan i da ga vrati opštini. Tuženik nije mogao sam sebe da zastupa. Pošto nije bio prisutan na prvoj raspravi od 28. decembra 2005. godine, nije ni mogao da dosledno izrazi svoj stav na sledećem ročištu koje je održano 20. januara 2006. Čini se da isto tako nije bilo osnova u korist tuženika u ovom predmetu. Sud je konačno u svojoj presudi odlučio saglasno zahtevu tužitelja.

Ovakav nered na pripremim ročištima i glavnim raspravama takođe utiče na obradu građanskih predmeta, što dovodi do čestih odlaganja koja bi se mogla izbeći da su stranke razumele proceduralna pravila u građanskim predmetima. Sledstveno tome, odsustvo pravnih zastupnika i pravne pomoći u mnogim građanskim predmetima negativno utiče na pristup stranaka pravdi i doprinosi odlaganju predmeta.

III. Nevažeća punomoćja za zastupanje

Druga oblast koja zabrinjava u pogledu zastupanja u građanskim predmetima odnosi se na punomoćja zastupnika. OEBS je pratio predmete u kojima je advokat zastupao stranku, ali navodno punomoćje kojim se advokatu daje punomoć da postupa u ime klijenta (punomoćje) nije ispunjavalo zakonske zahteve ili je bilo falsifikovano.¹⁸ Vredi istaći da se falsifikovanje punomoćja dešava u vanparničnim postupcima vezano za overu imovinskih transakcija. U ove slučajeve obično su uključena lica koja postupaju kao zakonski zastupnici vlasnika ili kupca imovine.

Zakon o prenosu nepokretne imovine propisuje da “ugovor na bazi koga se vrši prenos prava korišćenja nepokretne imovine, ili vlasništva nad nepokretnom imovinom, mora biti sačinjen u pisanoj formi i potpisi ugovarača moraju biti overeni u sudu.”¹⁹

Iako prema Zakonu o vanparničnom postupku (ZVP),²⁰ pravni zastupnik može da zastupa jednu od ugovornih stranaka u kupoprodaji nepokretne imovine,²¹ sudija je dužan da ispita “da li je zastupnik ili lice koje je dobilo punomoćje sposobno da tako postupa i da li je ovlašćeno da izvrši dati pravni odnos.”²² Konačno, Zakon o obligacionim odnosima zahteva da “propisana forma [...] za ugovor ili neki drugi pravni dokument važi isto tako i za punomoćje za zaključivanje takvog ugovora [...]”²³

Uprkos ovih zakonskih zahteva, OEBS je zapazio da se koriste nevažeća punomoćja za zastupanje, čime se vrše prevare u imovinskim transakcijama, a radi se o imovini kosovskih Srba koji žive kao raseljena lica posle sukoba i koji su napustili imovinu i posede koje imaju na Kosovu. Do sredine 2006. godine, podnosioci žalbi podneli su

¹⁸ Vidi OEBS-ov *Prvi pregled sistema građanskog prava*, jun 2006, strana 21, http://www.osce.org/documents/mik/2006/06/19407_en.pdf.

¹⁹ Član 10.1, Zakona o prenosu nepokretne imovine (ZPNI), Službeni list Socijalističke Republike Srbije, br. 15/74, 13. april 1974, i br. 14/77, 9. april 1977.

²⁰ Službeni list Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo (SAPK), br. 42/86, 24. oktobar 1986.

²¹ Vidi Poglavlje XII, ZVP.

²² Član 179.2, ZVP. Zakon o overi potpisa i prepisa dalje propisuje da je službeno lice suda dužno da overi potpise stranaka ili njihovih zakonskih zastupnika pošto pokažu njihove originalne lične isprave. Ovo se vrši ličnim potpisivanjem ugovora pred sudskim službenikom i proverom da li potpis na dokumentu odgovara datoj stranki. Pored toga, lice koje podnosi dokument za overu mora posvedočiti pred sudskim službenikom da je on ili ona autor datog dokumenta (član 4.1 i 4.2). Potpis se može overiti samo onda kada sudski službenik lično proveri ličnost pojedinca koji traži overu, ili kada se njegov ili njen identitet potvrde pokazivanjem lične karte. Kada lice ne pokaže ličnu kartu, overa se ipak može izvršiti uz svedočenje dva punoletna i pouzdana lica koje sudski službenik lično poznaje ili čiji se identitet može proveriti preko lične karte (Vidi član 8).

²³ Vidi član 90, Zakona o obligacionim odnosima, Službeni list SFRJ, br. 29/1978, 26. maj 1978.

37 žalbi sudovima na Kosovu zbog ovakvih slučajeva prevare. Od ovih parnica, u 26 predmeta radilo se o lažnim punomoćjima, a u 11 predmeta se radilo o žalbama na falsifikovane ugovore. Najveći broj ovakvih predmeta dolazi iz regiona Pejë/Peći, sa 14 predmeta iz Pejë/Peći, 11 iz Klinë/Kline, i jednim predmetom iz opštine Istog/Istok. Tipično, neko lice bi falsifikovalo ličnu kartu odsutnog vlasnika imovine, i upotrebilo ovako falsifikovani dokument da dobije punomoćje za zastupanje koje je izdato izvan Kosova i, kao što pokazuju nedavni slučajevi, isto tako i u sudovima na Kosovu. Ovo lice bi zatim prodalo ovakvu imovinu nekom drugom licu na Kosovu. Tokom ovog procesa, sud gde se nalazi imovina overavao bi kupoprodaju nepokretne imovine na bazi ovakvih nevažećih punomoćja. Sledeći predmeti služe kao primeri:

Dana 19. septembra 2005. godine kosovska Srpkinja je podnela tužbu kod javnog tužioca u Pejë/Peći protiv dva kosovska Albanca optužujući ih da su falsifikovali njenu ličnu kartu da bi dobili zakonsko punomoćje da prodaju njenu imovinu u Pejë/Peći. Dana 21. septembra 2005. godine tužiteljka je podnela tužbu za imovinu Opštinskom sudu u Pejë/Peći zahtevajući da se poništi kupoprodajni ugovor sa tuženicama kosovskim Albancima koji je sud overio 5. jula 2005. g. zbog toga što su tuženici iskoristili falsifikovano zakonsko punomoćje. Ovo punomoćje je overio Opštinski sud u Mitrovicë/Mitrovici 9. juna 2005. g. na bazi falsifikovane lične karte. Kao dokaz, tužiteljka je podnela pravu ličnu kartu i falsifikovanu ličnu kartu koja je upotrebljena da se overi punomoćje za zastupanje. Oba ova predmeta još uvek čekaju na rešenje u sudu.

Slično tome, u drugom imovinskom sporu pred Opštinskim sudom u Pejë/Peći, tužitelj kosovski Srbin podneo je tužbu 4. aprila 2005. g. kojom zahteva poništenje kupoprodajnog ugovora koji je overen u Pejë/Peći 6. oktobra 2004. zbog toga što se zasnivao na nevažećem punomoćju. Ugovor je zaključen u ime prodavca od strane advokata koji je podneo punomoćje koje je bilo overeno u Opštinskom sudu u Mitrovicë/Mitrovici 5. oktobra 2004. Međutim, tužitelj tvrdi da on nikada nije dao punomoćje ovom advokatu da proda njegovu imovinu. Predmet još uvek nije rešen.

U trećem imovinskom sporu od 29. maja 2006. g. pred Opštinskim sudom u Istog/Istoku, tužitelj kosovski Srbin zahtevao je poništenje kupoprodajnog ugovora koji je overen u istom sudu 19. maja 2006. Tužitelj je tvrdio da su tuženici falsifikovali lične karte vlasnika imovine (rođaka tužitelja), i da su na bazi ovako falsifikovanih dokumenata dobili nevažeće punomoćje overeno u Opštinskom sudu u Mitrovicë/Mitrovici istog tog datuma, 19. maja 2006. Kao dokaz, tužitelj je podneo umrlicu jednog od vlasnika, koji je umro mnogo pre nego što je navodno potpisao punomoćje, kao i falsifikovane i prave lične karte dva druga lica koja su navodno potpisala punomoćje. Ovaj slučaj još nije rešen.

U četvrtom primeru pred Opštinskim sudom u Vushtrri/Vučitrnu, 24. januara 2006. g. četvoro kosovskih Srba zahtevalo je poništenje imovinske transakcije između dva tuženika, kosovska Albanca (oca i sina). Sud je overio ovaj ugovor 30. oktobra 2003. Jedan tuženik postupao je kao prodavac imovine na

bazi punomoćja vlasnika koje je navodno bilo overeno u Beogradu, dok je drugi tuženik postupao kao kupac. Tužitelj je tvrdio da je ovo punomoćje bilo falsifikovano, jer je jedno lice koje je navodno potpisalo ovo punomoćje umrlo u 2001. godini. Pored toga, Prvi opštinski sud u Beogradu potvrdio je, dana 26. aprila 2006, da nije overio ovo punomoćje. Dana 18. oktobra 2006, Opštinski sud u Vushtrri/Vučitrnu oglosio se teritorijalno nenadležnim da rešava po ovoj stvari. Ovaj predmet još nije rešen pred Opštinskim sudom u Pejë/Peći.

OEBS je zabrinut zbog činjenice da su u prva dva predmeta advokati kao pravni zastupnici bili uključeni u nezakonite transakcije. Ako su advokati bili upoznati sa činjeničnim stanjem i shodno tome delovali, to ne predstavljala samo krivično delo,²⁴ nego takođe i povredu etike advokatske profesije, kao što su recimo da rade profesionalno, budu lojalni svom klijentu i pošteno postupaju pred sudskim organima²⁵. Što se tiče same zaštite kosovskog sudstva, kada se overava imovinska transakcija ili ovlašćenje može biti teško da se otkriju lažna dokumenta jer ona vizuelno mogu izgledati isto kao originalni dokumenti.²⁶ No ipak, u četvrtom slučaju koji je gore naveden, sud je mogao da spreči nezakonitu transakciju. Pre overavanja transakcije sud je mogao da zatraži od Odeljenja pravosuđa (OP) da potvrdi da je sud u Srbiji pre toga overio punomoćje.²⁷ Da bi se smanjila odlaganja, Odeljenje pravosuđa bi trebalo da ubrza proces provere valjanosti punomoćja koja su izdata izvan Kosova.

Osnovna metoda da se ostavi utisak ovlašćenog zastupanja koju je OEBS uočio je upotreba krivotvorenih dokumenata u cilju ostvarivanja nezakonitih imovinskih transakcija na štetu kosovskih Srba. Ovakva praksa ne samo što nije zakonita nego takođe otežava i obeshrabruje povratak raseljenih lica i stvara dodatne prepreke za rešavanje već veoma složene imovinske situacije na Kosovu.

²⁴ Ovo može predstavljati krivično delo prevare u skladu sa članom 261, Privremenog krivičnog zakona Kosova (PKZK), i/ili legalizaciju krivotvorenog sadržaja u skladu sa članom 334, PZKPK-a.

²⁵ Vidi naročito članove 3, 4 i 5 Etičkog kodeksa.

²⁶ U sledećem pozitivnom primeru, sud u Mitrovicë/Mitrovici je uspeo da spreči nezakonitu imovinsku transakciju. Opštinski sud u Mitrovicë/Mitrovici je odbio da overi punomoćje za zastupanje u imovinskoj transakciji 20. oktobra 2006. Iako je prodavac predočio navodno važeću ličnu ispravu koja pokazuje ime vlasnika imovine, advokat kupca je tokom razgovora u kancelariji suda za overu uvideo da lice koje je tvrdilo da je vlasnik nije znalo neke detalje vezane za njegovo mesto i komšiluk i iz tog razloga nije mogao nikako da bude vlasnik. Slučaj je odmah prosleđen policiji zbog mogućnosti falsifikovanja ličnih isprava. Iz toga razloga troje Srba i jedan advokat kosovski Albanac koji su bili umešani u ovaj slučaj bili su optuženi 3. novembra 2006. za falsifikovanje dokumenata, (pokušaj) obmanu, i/ili legalizaciju lažnog sadržaja. Opštinski sud u Mitrovicë/Mitrovici je 19. februara 2007, osudio troje Srba i izrekao kaznu od sedam meseci zatvora za dva okrivljena lica i kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i mesec dana za treće okrivljeno lice, a oslobodio je advokata kosovskog Albanca.

²⁷ Kao odgovor na povećani broj nezakonitih transakcija na Kosovu na osnovu krivotvorenih punomoćja koja su bila overena od strane sudova u Republici Srbiji i Crnoj Gori na osnovu lažnih dokumenata, Odeljenje pravosuđa je izdalo Interni memorandum 12. februara 2004. tražeći od sudija da od stranaka zahtevaju da dokažu da pečati sudova u Srbiji i Crnoj Gori nisu lažni. Proveru autentičnosti ovih punomoćja trebalo je da uradi Odeljenje pravosuđa u saradnji sa Ministarstvom pravde Srbije i Crne Gore (Pravosudni bilten DOJ/DIR/344/JH/04,i DOJ/LPD/0371/er/05). No ipak, Interni memorandum samo govori o problemu krivotvorenih punomoćja koja su overena u sudovima van Kosova, a ne i na Kosovu.

IV. Sukob interesa i poslovi nespojivi sa advokatskom profesijom

OEBS je zabrinut zbog činjenice da se građanske parnice vode i onda kada advokati deluju kao pravni zastupnici uprkos sukobu interesa ili poslova nespojivih sa advokatskom profesijom, što sprečava njihovu nezavisnost i mogućnost da efikasno zastupaju svog klijenta. Ono što dodatno zabrinjava je činjenica da Advokatska komora Kosova ne preduzima nikakve disciplinske mere u tom pogledu.

U skladu sa Etičkim kodeksom, advokat mora da sledi etičke dužnosti kada se bavi advokaturom.²⁸ Na primer, advokat ne sme da zastupa klijenta ukoliko je u istom predmetu zastupao i drugu stranu.²⁹ Advokat takođe ima dužnost lojalnosti i poverljivosti prema svom klijentu. Tako, nakon zastupanja jedne strane u predmetu, advokat ne može da pređe da zastupa drugu stranu u istom predmetu, jer to predstavlja sukob interesa koji svakako utiče na dužnost lojalnosti i diskrecije advokata prema prvobitnom klijentu.³⁰

Osim toga, privatno bavljenje advokaturom je nespojivo sa poslovima ili radom u javnim institucijama,³¹ pošto takvo bavljenje svakako dovodi u pitanje nezavisnost advokata. U skladu sa Etičkim kodeksom, “[p]rilikom zastupanja, od advokata se traži da bude u potpunosti nezavisan i da ne podleže bilo kom obliku pritiska.”³²

Što se tiče internog disciplinskog postupka za advokate koji su počinili etičke povrede, i Zakon o advokaturi i Statut Advokatske komore Kosova³³ propisuju da AKK mora disciplinski da kazni advokate koji su počinili etičke povrede.³⁴ No ipak, dok ovi zakoni s jedne strane određuju etičke obaveze i disciplinski postupak, oni ipak nisu ustanovili mehanizam za obaveštavanje Advokatske komore Kosova o takvim povredama. Iz tog razloga, AAK se oslanja na pritužbe spoljnih aktera.³⁵ Iako ZPP

²⁸ Član 1, Etičkog kodeksa.

²⁹ Član 27.1, Etičkog kodeksa. Vidi takođe član 17.1, Zakona o advokaturi i drugim oblicima pravne pomoći (Zakon o advokaturi), Službeni list SAPK br. 43/73, 46/77 i 48/79, koji propisuje da je “[a]dvokat obavezan da odbije klijenta, ukoliko je u istom predmetu pružio pomoć drugoj stranki”

³⁰ Vidi članove 16-21, Etičkog kodeksa.

³¹ Član 15.1, Etički kodeks propisuje “advokatska profesija je nespojiva sa obavljanjem profesije [...] službenika državne institucije.” Vidi takođe član 36 Zakona o advokaturi, u skladu sa kojim samo osobe koje ne rade u javnim institucijama imaju pravo da se registruju kao advokati pri Advokatskoj komori Kosova.

³² Član 7, Etički kodeks.

³³ Izglasen od strane Skupštine AKK-a 27. oktobra 2001.

³⁴ Član 14, Zakona o advokaturi propisuje da “[a]dvokati odgovaraju Advokatskoj komori Kosova za bilo koji oblik povrede tokom vršenja svojih dužnosti.” Član 49.1 propisuje da “odluku o prestanku prava za bavljenje advokaturom [jedna od kazni za povredu Etičkog kodeksa] donosi Advokatska komora.” Član 118.19, Statut AKK, definiše povredu Etičkog kodeksa kao težak prekršaj obaveza advokata, a članovi 117-150 propisuju potencijalne disciplinske kazne i disciplinske postupke.

³⁵ Član 126, Statuta Advokatske komore Kosova ističe da “[d]isciplinski tužilac pokreće disciplinski postupak na osnovu odgovarajućih zahteva koje su podneli Izvršni savet, predsednik komore, i predsednik jedne od Regionalnih konferencija advokata i ko-načelnici Ministarstva pravde.” Iz tog razloga, disciplinski tužilac ne može pokrenuti postupak protiv advokata koji je navodno prekršio Etički kodeks osim ukoliko jedan od ovde pobrojanih pojedinaca ne dođe do saznanja da je advokat izvršio navodni prekršaj.

nameće neke obaveze sudu u pogledu pravnih zastupnika,³⁶ kosovski zakon ne zahteva od sudova da Advokatskoj komori Kosova prijave etičke povrede advokata. Ukoliko sud, stranka, ili advokat ne prijave slučajevne povrede Etičkog kodeksa, Advokatska komora Kosova neće pokrenuti disciplinske postupke. Trenutno, AKK veoma retko disciplinski kažnjava advokate zbog povreda Etičkog kodeksa.³⁷

Uprkos ovim etičkim obavezama, OEBS je imao prilike da vidi sudske postupke u kojima je kod advokata došlo do sukoba interesa:

Opštinski sud u Mitrovicë/Mitrovici je 7. marta 2006. imenovao advokata kao privremenog zastupnika okrivljenog lica u odsustvu. Dana 13. juna 2006, advokat je preneo ovlašćenje za privremeno zastupanje okrivljenog na drugog advokata koji je na početku predmeta zastupao žaliooca. Uprkos sukobu interesa, sud je dozvolio zamenu advokata.

OEBS je osim sukoba interesa takođe zapazio slučajevne nespojivosti poslova sa advokatskom profesijom. Na primer, advokati koji rade u javnim institucijama takođe su nastavili da zastupaju privatne stranke na sudovima.

U više predmeta koji su se vodili pred Opštinskim sudom u Pejë/Peći, javni pravobranilac opštine zastupao je privatne stranke. Ovo je povreda profesionalne etike pošto je nespojivo sa advokatskom profesijom da se radi i kao advokat koji zastupa privatne stranke i u javnoj instituciji.³⁸ Uprkos tome, (pod pretpostavkom da je advokat imao dozvolu za bavljenje advokaturom) AKK nije pokrenuo disciplinski postupak i javni pravobranilac je nastavio i privatno da se bavi advokaturom.

Na kraju ukratko rečeno, advokati su jasno povredili Kodeks profesionalne etike, a sudovi nisu prijavili povrede profesionalne etike Advokatskoj komori Kosova. Osim toga, Advokatska komora Kosova nije pokrenula disciplinski postupak protiv ovih advokata.

V. Slab učinak pravnih zastupnika

³⁶ Na primer, u skladu sa članom 98.4 ZPP “sud je dužan da se uveri da je lice koje se pojavljuje kao punomoćnik zaista ovlašćeno za zastupanje stranke”, što znači da sud mora da kontroliše valjanost punomoćja tokom celog sudskog postupka. U skladu sa članom 90.2 ZPP-a, ukoliko dođe do saznanja da je zastupnik u stvari lažni advokat, sud je “dužan da takvom licu uskrati dalje zastupanje i o tome će odmah obavestiti stranku.” Član 90 (4) propisuje da: “[a]ko sud dođe do saznanja da lice koje nije pravobranilac nije u stanju da obavlja svoju dužnost, sud će obavestiti stranu o štetnim posledicama koje se mogu javiti zbog neodgovarajućeg zastupanja”.

³⁷ U 2006. 14 predmeta je bilo upućeno disciplinskom sudu AKK-a. Sud je odbacio 12 predmeta u kojima nije pronašao osnove za pokretanje disciplinskih postupaka a suspendovao je advokate u preostala dva slučaja. Sudovi su prijavili oba ova slučaja (zloupotreba službenog položaja).

³⁸ U jednom slučaju, javni pravobranilac je zastupao privatno lice kao žaliooca protiv opštine koja je bila tužena strana, ali isto tako i njegov poslodavac, što je dovelo ne samo do nespojivosti poslova sa advokatskom profesijom nego i do sukoba interesa.

Advokati bi trebalo da sa velikim elanom zastupaju svoje klijente i da rade u njihovom interesu do najvišeg mogućeg stepena svoje stručnosti i sposobnosti. Kodeks profesionalne etike advokata, koji takođe određuje odnose između advokata i klijenta,³⁹ propisuje da je “advokat dužan da savetuje i brani svog klijenta marljivo i revnosno,”⁴⁰ i takođe propisuje da “advokat treba da se pobrine da sa što manje troškova obezbedi svojoj stranki svu neophodnu odbranu što je pre moguće kao i da se bori protiv bilo koje vrste odlaganja postupka.”⁴¹ Advokat bi u najmanju ruku trebalo marljivo i vredno da prati utvrđena proceduralna pravila u skladu sa zakonom koji se primenjuje i da štiti svog klijenta.

Uprkos ovim zahtevima efikasnog, marljivog i revnosnog pravnog zastupanja,⁴² OEBS je primetio loš učinak nekih advokata. Glavne brige odnose se na neprisustvo advokata u sudskim postupcima bez prethodnog obaveštavanja suda. Pored toga, mnogi advokati ne uspevaju da ispoštuju rokove za sudske postupke. Sledeći slučajevi služe kao primeri:

U predmetu pred Opštinskim sudom u Pejë/Peći, advokat nije prisustvovao na nekoliko ročišta. Advokat nije obavestio sud ili druge strane unapred niti je ponudio bilo kakvo obrazloženje za svoje odsustvo. Ovakvo nepouzdanu ponašanje izazvalo je mnoga odlaganja postupaka i imalo je za posledicu izlišno zakašnjenje. Dok advokat nije pretrpeo nikakve posledice za svoje radnje, sud je kaznio klijenta i primorao ga da plati proceduralne troškove nastale usled advokatovog odsustva.

U imovinskom sporu u Opštinskom sudu u Vushtri/Vučitrnu, nakon što se advokat tužitelja nije pojavio na drugom ročištu zakazanom za 13. jun 2005, sud je odložio postupak na tri meseca. Advokat je kasnije tvrdio da je bio angažovan na drugom ročištu u Okružnom sudu u Mitrovicë/Mitrovici, i da je uprkos tome što je poslao ovu informaciju, “ta informacija stigla sa

³⁹ Vidi Poglavlje III, Etičkog kodeksa.

⁴⁰ Član 32, Etičkog kodeksa.

⁴¹ Član 50, Etičkog kodeksa.

⁴² Precedentno pravo ESLJP-a propisuje da formalno imenovanje advokata – ukoliko nije efektivno – samo po sebi ne zadovoljava zahtev besplatne pravne pomoći u slučajevima kada je potrebna pravna pomoć. U predmetu *Bertuzzi protiv Francuske*, podnosiocu zahteva je pružena pravna pomoć da pokrene postupak protiv advokata, ali se svaki od advokata povukao zbog toga što su se poznavali sa tim advokatom. ESLJP je smatrao da je sud trebalo da osigura da podnosilac zahteva dobije efektivnu pomoć (*Bertuzzi protiv Francuske*, ESLJP, 13. februar 2003, stav 24ff). U krivičnom predmetu *Daud protiv Portugalije*, ESLJP je izneo da “dodeljivanje pravobranioca ne osigurava samo po sebi efektivnost pomoći koju on može da pruži optuženom.” (*Daud protiv Portugalije*, ESLJP, 21. april 1998, stav 38). Iako su, kao članovi određene profesije, advokati samostalni u obavljanju svojih dužnosti, ESLJP je utvrdio da je došlo do prekršaja stava 6.3 c) ESLJP a u predmetima u kojima su se podnosioci zahteva žalili na neadekvatnost pravne pomoći pružene od strane zastupnika odbrane postavljenog po službenoj dužnosti. U ovom kontekstu, ESLJP je izneo da “(n)adležne nacionalne vlasti na osnovu stava 6.3 c) treba da intervenišu samo ukoliko je neuspeh efektivnog zastupanja od strane zastupnika odbrane očigledan ili im je na dovoljan način stavljen na znanje na bilo koji drugi način. (*Czekalla protiv Portugalije*, ESLJP, 10. oktobar 2002, stav 60). Što se tiče okolnosti koje se smatraju “očiglednim neuspesima” da se pruži efektivna pravna pomoć, ESLJP je izneo da smatra da ulaganje žalbe na način koji nije u skladu sa formalnim zahtevima predviđenim domaćim pravom i odsustvo kontakta između zvanično postavljenog zastupnika odbrane i njegovog klijenta u periodu od više od osam meseci, predstavlja očigledan propust advokata koji su zvanično dodeljeni u ovom predmetu. (Pogledajte, presude ESLJP -a u slučajevima *Czekalla protiv Portugalije*, stav 62 ff i *Daud protiv Portugalije*, stav 42).

zakašnjenjem u ovaj sud.” Nakon dva zakazana ročišta, advokat tužioca se ponovo nije pojavio na ročištu 20. januara 2006, i sud je obustavio postupak po drugi put.

U trećem primeru, u predmetu zbog duga pred Opštinskim sudom u Prizrenu, od 20. novembra 2003, ročište je odloženo zbog toga što se tužiočev advokat nije pojavio na ročištu 19. maja 2006. bez opravdanja, te je sud odložio suđenje do neutvrđenog datuma u budućnosti. Sud je održao naredno ročište šest meseci nakon ovog ročišta, odnosno 15. novembra 2006.

U četvrtom predmetu pred Opštinskim sudom u Mitrovicë/Mitrovici, advokat optuženog izjavio je tokom preliminarog pretresa održanog 13. januara 2004. da je nameravao da preda odgovor na tužbu, za šta je sud odredio vremenski rok od 15 dana. Pošto advokat optuženog još nije predao odgovor na tužbu ni na sledećem ročištu, koje je zakazano za mesec dana kasnije, sud je odložio ročište.

Na sličan način, advokati nisu na revnoman način zastupali svoje klijente i možda su čak prekršili proceduralna pravila ZPP-a pošto su podneli zahteve bez priloženih dokaza i nisu predstavili nove dokaze kojima bi diskreditovali dokaze druge strane.⁴³ Sledeći slučajevi služe kao primeri:

Prvi predmet odnosio se na spor oko podele imovine nakon razvoda pred Opštinskim sudom u Prizrenu. Iako je tužiočev advokat u tužbi od 20. septembra 2005. zahtevao povraćaj predmeta kupljenih navodno tokom braka, advokat nije uspeo da pruži nikakav dokaz kako bi potkrepio tvrdnju navedenu u tužbi. Pošto do prvog ročišta advokat nije predstavio nikakav dokaz, sudija je odložio ročište i naložio tužiočevom advokatu da na precizniji način navede tužbu i da preda dodatne dokaze. Na narednom ročištu, advokat nije uspeo da preinači tužbu ili da predstavi bilo koje dokaze već je zatražio odgodu, koja je odobrena. Kada advokat i na trećem ročištu nije uspeo da odgovori na nalog suda da na precizniji način obrazloži tužbu, sud je ponovo odložio ročište.

U drugom predmetu pred Opštinskim sudom u Skenderaj/Srbici koji se odnosio na zahtev za nadoknadu štete od 1. novembra 2004, advokat optuženog uložio je prigovor na izveštaj veštaka o obimu štete koju je tužitelj pretrpeo na ročištu održanom 11. januara 2005, ali nije uspeo da pruži dokaze da pobije izveštaj veštaka.⁴⁴ Kao posledica toga, sud je prihvatio preporuke u pogledu obima nanete štete u skladu sa navodima veštaka.

⁴³ Stav 186.1 ZPP-a iznosi “[t]užba bi trebalo da sadrži [. . .] glavno pitanje i [...] činjenice na kojima tužilac zasniva svoju žalbu, dokaze koji dokazuju date činjenice i sve druge informacije koje svaka tužba mora sadržati.” Stav 7.2, ZPP-a iznosi da “[s]trane moraju predstaviti sve činjenice na kojima se zasniva tužba i ponuditi dokaze u prilog ovim činjenicama.” Član 219 ZPP-a napominje da “[s]vaka strana ima obavezu da predstavi činjenice i predloži dokaze na kojima data strana zasniva svoju tužbu ili opovrgava izjave i dokaze suprotne strane.”

⁴⁴ U skladu sa članom 261 ZPP-a, mišljenja drugih stručnjaka zatražiće se, “ukoliko se pronađu kontradikcije ili greške u mišljenju jednog ili nekoliko veštaka, ili ukoliko se pojavi opravdana sumnja u pogledu regularnosti datog mišljenja, a sumnja i greške ne mogu biti otklonjene ponavljanjem saslušanja veštaka...”

Drugi problem koji je ranije izneo OEBS⁴⁵ jeste loš učinak advokata postavljenih za privremene zastupnike odsutnih klijenata.⁴⁶ U mnogim slučajevima koji su praćeni, privremeni zastupnici bili su pasivni tokom ročišta i nisu uspjeli na pravilan način da odbrane interese odsutnih stranki.

Iako je teško da privremeni zastupnici iznesu nove dokaze u odsustvu stranke, u slučajevima koje je pratio OEBS, privremeni zastupnici veoma često nisu na adekvatan način preispitali i ulagali prigovore na dokaze koji su predloženi i pruženi od suprotne strane. Umesto toga, privremeni zastupnici su u tipičnim okolnostima iznosili da bi sud trebalo da reši slučaj u skladu sa dokazima i zakonom. Ono što još više zabrinjava, to je da su privremeni zastupnici ponekad čak predlagali da bi slučaj trebalo da bude rešen na štetu njihovog klijenta, povređujući na taj način načelo revnosnog zastupanja klijenta. Sledeći slučajevi služe kao primeri:

U svojinskom sporu pred Opštinskim sudom u Gjilan/Gnjilanu, tužitelj je 10. januara 2005. zahtevao da sud potvrdi njegovo vlasništvo nad stanom na osnovu ugovora koji nije overen od strane suda. Jedini svedok tužitelja, koji je potvrdio uslove i postojanje ugovora, dao je kontradiktornu izjavu u pogledu datuma kada je ugovor potpisan. Svedok je takođe naveo da je ugovor napisan pisaćom mašinom, dok je ugovor koji je dat na uvid očigledno odštampan na računaru. Uprkos ovim kontradikcijama, privremeni zastupnik odsutnog tuženog lica nije ispitao svedoka. Ono što je još problematičnije jeste da je privremeni zastupnik u svojim završnim napomenama izneo da dokazi potvrđuju tvrdnje suprotne strane.

U drugom svojinskom sporu pred Opštinskim sudom u Gjilan/Gnjilanu, tužitelj je 30. juna 2005. zahtevao da sud potvrdi njegovo vlasništvo nad osporenim parcelom, tvrdeći da je kupio imovinu od sada odsutnog tuženog kosovskog Srbina u 1997. Kao jedini dokaz u prilog tužbi, on je predstavio jednog svedoka koji je potvrdio sklapanje ugovora, dok je u posedovnom listu tuženi i dalje bio registrovan kao vlasnik. Uprkos ovim slabim dokazima pruženim od strane tužitelja u prilog tužbi, privremeni zastupnik tuženog predložio je da sud odluči u korist tužitelja iz razloga što su dokazi potvrdili da su strane sklopile ugovor o imovinskoj transakciji.

U još jednom svojinskom sporu pred Opštinskim sudom u Mitrovicë/Mitrovici, tužitelj kosovski Albanac zahtevao je 3. marta 2006. da sud potvrdi njegovo vlasništvo nad osporenim imovinom na osnovu presude Opštinskog suda u Mitrovicë/Mitrovici iz 1987, koja je potvrdila da je tužitelj kupio imovinu od kosovskog Albanca 1987. godine. Međutim, geodetski ekspert je potvrdio da se ime odsutnog tuženika, kosovskog Srbina, pojavljuje u posedovnom listu u svojstvu vlasnika osporene imovine. Privremeni zastupnik optuženog nije istakao značajan argumenat da su se svojinska prava možda promenila nakon 1987, već je pasivno izneo da bi sud trebalo da odluči u skladu sa podnetim dokazima. Tek se treća strana, sused optuženog koji je došao na ročište, izjasnio u korist tuženog lica, na osnovu činjenice da je isti registrovan kao vlasnik na posedovnom listu.

⁴⁵ Pogledajte OEBS-ov *Izveštaj sa lica mesta o postavljanju privremenih zastupnika* (april 2005.), i *Prvu reviziju sistema građanskog prava* (jun 2006.), *supra* fusnota 20, strana 6.

⁴⁶ Član 84, ZPP.

Ovi primeri pokazuju da privremeni zastupnici veoma često ne zastupaju klijente na efikasan način, čime povređuju Etički kodeks, domaće pravo i neosporno međunarodne standarde o ljudskim pravima. Efikasna odbrana od posebnog je značaja kada je stranka odsutna ili kada ne zna da se vodi sudski postupak. Stoga, posebno u slučajevima u kojima su angažovani privremeni zastupnici odsutnih stranki, advokati bi trebalo da deluju pažljivo, profesionalno i revnosno.

VI. Zaključak

Advokati mogu odigrati značajnu ulogu u promovisanju vladavine prava. Oni bi trebalo da zaštite interese svojih klijenata, i mogli bi pomoći da se osigura da se drugi članovi pravosuđa – kao što su sudije i tužioci – pridržavaju zakona. Ovaj izveštaj se na početku bavi strukturalnim i opštijim pitanjima koja se odnose na advokate, kao što su odsustvo funkcionalnog sistema pravne pomoći i upotreba nepunopravnih ovlašćenja advokata. Međutim, on takođe obuhvata konkretnije probleme koji se odnose na pojedinačno pravno zastupanje kao što su povrede Etičkog kodeksa usled sukoba interesa, nespojivosti poslovnih dužnosti i lošeg radnog učinka. Pošto advokati predstavljaju sastavni deo kosovskog pravosudnog sistema, ove povrede Etičkog kodeksa, domaćeg prava, i neosporno međunarodnih standarda ljudskih prava jesu problematični i trebalo bi da budu otklonjene.

VII. Preporuke

Advokatima:

- Advokati koji su već uključeni u slučajeve pružanja pravne pomoći trebalo bi da nastave da zastupaju svoje klijente *pro bono* ili da okončaju zastupanje saglasno domaćem pravu i Etičkom kodeksu.
- Advokati bi trebalo da prisustvuju raspravama ili da unapred daju opravdanje zbog svog odsustva i saopšte ga sudu i strankama.
- Advokati bi trebalo da se pridržavaju Etičkog kodeksa, da izbegavaju sukobe interesa i nespojive poslovne dužnosti, i da zastupaju svoje klijente na revnostaan način.

Advokatskoj komori Kosova:

- Osigurati da nijedan član AKK-a koji ima licencu ne radi istovremeno u svojstvu javnog opštinskog pravobranioca.
- Preduzeti disciplinske radnje protiv advokata koji prekrše Etički kodeks usled sukoba interesa, nespojivih poslovnih dužnosti ili lošeg radnog učinka.

- Ponuditi svojim članovima trajno pravno usavršavanje o Etičkom kodeksu.

Sudijama:

- Osigurati adekvatno i efektivno zastupanje stranki, posebno kada je stranka odsutna ili kada nije u mogućnosti da se brani na adekvatan način.
- Proveriti validnost ovlašćenja pravobranilaca koji se pojave pred sudom i u parničnim i u vanparničnim postupcima.
- Kad god je sud izvan Kosova overio punomoćje, proveriti njegovu verodostojnost posredstvom postupka navedenog od strane OP-a, posebno ukoliko je stranka koja se zastupa odsutna.
- Prijaviti AKK-u povredu Etičkog kodeksa od strane advokata, kao što su sukobi interesa, loš radni učinak, i nespojivost poslovnih dužnosti.

Kosovskom institutu pravosuđa:

- Organizovati obuku za sudije o etičkim dužnostima advokata, posebno o sukobu interesa i nespojivim poslovnim dužnostima.

Ostalim organima vlasti na Kosovu:

- Kabinet premijera Kosova trebalo bi da imenuje članove Komisije za pravnu pomoć u najkraćem mogućem roku i da osigura uspostavljanje i angažovanje kadrova svih organa predviđenih za sistem pravne pomoći putem Uredbe UNMIK-a br. 2006/36 o pravnoj pomoći.
- Opštine Kosova trebalo bi da obezbede kancelarijski prostor za regionalne kancelarije za pružanje pravne pomoći.
- Nakon što budu uspostavljeni, Komisija za pravnu pomoć, Kancelarija za koordinaciju pravne pomoći i Okružni biro za pravnu pomoć trebalo bi da budu podržani od strane UNMIK-a ili njegovog sledbenika, kosovskih vlasti i drugih donatora preko projekata za razvoj sposobnosti i stručnih konsultacija.